

Vallásszabadság az alkotmányjogban

A vallásszabadság gondolatát a reformáció hívta életre évszázadokkal megelőzve a klasszikus szabadságjogok megszületését. Az elmúlt században öntött jogi formát a toleranciának és elfogadásnak ezen eszméje, letéve ezzel a modern demokratikus társadalom alapkövét: lehetőséget az eszmék szabad áramlására, a gondolatok közötti ízeletetésre és választásra. A gondolat, a lelkiismeret és a vallásos hit szabad megvallását, gyakorlását és a felekezeti választás szabadságát hirdetik a nemzetközi emberi jogi egyezmények, és nemzeti alkotmányok.

A jogi norma a magyar jogrendszerben és a nemzetközi emberi jogi egyezményekben többé-kevésbé azonos: **mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret vagy a vallás szabadságára. Ez a jog magában foglalja a vallás vagy más lelkiismereti meggyőződés szabad megválasztását vagy elfogadását, és azt a szabadságot, hogy vallását és meggyőződését mindenki vallásos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon akár egyénileg, akár másokkal együttesen nyilvánosan vagy magánkörben kinyilváníthassa vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolhassa vagy taníthassa.**

A vallásszabadság egyszerre egyéni és közösségi természetű jog, továbbá más alapvető jogokkal van kapcsolatban, úgymint emberi méltóság, véleménynyilvánítási szabadság, egyesülési és gyülekezési szabadság.

A reformációt követően a vallásszabadság a felekezeti választás szabadságát jelentette, majd a szabadságjog tartalma bővült, és a mai vallási pluralizmus társadalmában az egyén hitbeli és meggyőződésbeli szabadságát jeleníti meg pozitív (megvallás) és negatív (mellőzés, elhatárolódás) értelemben egyaránt.

A vallásszabadság a legteljesebb gondolati és hitbeli szabadságot valósítja meg. **Legszorosabb a kapcsolata az emberi méltósággal**, mert a vallás és a hitbeli meggyőződés a személyiség elválaszthatatlan része, és része az emberi minőségnek. Az emberi méltóság maga az emberi létezés és lényeg, az ember fizikai, szellemi és erkölcsi, lelki egysége. „Embernek lenni” jog felett álló érték, ezért az emberi méltóság, mint emberi lényeg a jog számára transzcendens, azaz hozzáférhetetlen. A modern alkotmányjogi értelmezések az emberi méltóságot igyekeznek különféle aspektusain keresztül megragadni. Az alkotmányjog az emberi méltósághoz való jogot általános személyiségi jogként definiálja, amelybe beletartozik az egyéniség szabad kibontakozásához való jog, az önrendelkezési szabadság, a cselekvési szabadság és a magánszférához való jog.

Ebből az emberi méltóságból fakad a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadsága. A méltóságban gyökeredzik, hogy az egyén szabadon alakítja vallási meggyőződését, vallási közösséghez való tartozásáról szabadon dönt, és megilleti a meggyőződés kinyilvánításának mellőzéséhez, illetve az elhatárolódáshoz való jog. A meggyőződésből fakadó cselekvés szabadsága összefoglalja a kultuszszabadság és az egyházalapítás jogát. A vallásszabadság szerves részét képező **vallásgyakorlás a kommunikációs alapjogokhoz** – közelebbről a véleménynyilvánítás szabadságához **illeszkedik**. Ennek jelentősége abban áll, hogy a vallásszabadságnak – akár a véleménynyilvánítás szabadságának – külső korlátai vannak csupán. Mit jelent ez a korlát?

A pluralista társadalomban az állam az eszmék, és világnézeti rendszerek szabad áramlását biztosítja, kompetenciája a meggyőződést alakító és a kommunikációt szabályozó folyamatra korlátozódik. Az állam számára a vallási nézetek, eszmék és vallási rendszerek igazságtartalma tabu, és kötelessége a szabad eszmeáramlást, és a vallások szabadságát biztosítani. Feladata azonban gondoskodni más alapvető jogok és értékek védelméről, ha szükséges, a vallásszabadsággal szemben is. Mindenkinek joga van tehát ahhoz, hogy vallását vagy lelkiismereti meggyőződését szabadon, mindenféle kényszertől mentesen megválaszthassa és gyakorolja. A korlát ott húzódik, ahol a hit gyakorlása mások jogainak, vagy szabadságának sérelmével jár, más alkotmányosan védett jogot vagy értéket sért. A közösségi vallásgyakorlás korlátja, hogy a közösség vallási tevékenysége nem ütközhet az alkotmány rendelkezésébe vagy törvénybe.

Ez az elv az Európai Emberi Jogi Bíróság állandó joggyakorlatában a következőképp tükröződik. A vallás vagy meggyőződés kifejezésre juttatásának szabadságát csak törvényben meghatározott olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek egy demokratikus társadalomban a közbiztonság, a közrend, illetve az erkölcs, közegészség, vagy mások jogainak vagy szabadságának védelme érdekében szükségesek.

Végezetül a vallásszabadság jelentős eleme az **egyesülési joghoz illeszkedő egyházalapítás joga**. Ki kell emelni, hogy az egyházalapítás joga nem függ állami jogi aktustól. Az egyházi jogi személyiséget eredményező nyilvántartásba vétel és a vallási közösség önértelmezése szerinti alapítás a vallásgyakorlás számára irreleváns. Sem az egyéni, sem a közösségi vallásgyakorlásnak nem előfeltétele a szervezeti forma. Az új vallási mozgalmak tekintetében ez különösen fontos szempont, hiszen a vallásszabadság joga akkor is megilleti a közösséget, és tagjait, ha nem rendelkeznek nyilvántartott egyházi jogi státusszal.

Mi a társadalom feladata? A mások meggyőződését és gondolatiságát illető legteljesebb tisztelet és tolerancia. Embernek lenni azt jelenti: „vendégbaráti szeretettel” közeledni az újat hordozó vallási mozgalmakhoz. De éberség szükségeltetik a vallás lélekre ható, motiváló erejéből táplálkozó destruktív közösségek miatt, amelyek ebben az anyagi szemlélettől terhes társadalomban időről időre felütik fejüket.